

רפורמה במערכת המשפט לחיזוק המשילות

אחד מהנושאים המרכזיים שיהיו על סדר יומה של הכנסת ה-24 הוא תיקון מערכת המשפט.

בשנים האחרונות אנו רואים ביתר שאת כי מדינת ישראל סובלת מעודף התערבות במדיניות מצד גורמים שאינם נבחרים ואין להם כל אחריות. כאלה הלוקחים לעצמם את מלוא הסמכות ללא שום סמכות חוקית. חדשות לבקרים חוקי המדינה לא מכובדים בבית המשפט, שופטים מתערבים בעבודת נבחרי הציבור, יועצים משפטיים "תוקעים" מדיניות של נבחרי ציבור ומקדמים מדיניות עצמאית משלהם והכל בשם עקרון ה"אינטרס הציבורי", משל היה הדבר חלקת האלוקים הקטנה שלהם.

במשך שנים רבות קובע בית המשפט העליון על ידי פסיקותיו, תפיסות פרוגרסיביות המנותקות מתפיסת עולמם של רוב אזרחי ישראל. תפיסות אלו כמעט ולא מאותגרות על ידי הרשות המחוקקת והמבצעת ומהוות איום על עצם הגדרתה של מדינת ישראל כמדינה יהודית והדמוקרטית.

קבוצה קטנה ולא נבחרת מבקשת לכפות את ערכי המיעוט שלה על הרוב בצורה לא דמוקרטית ולעצב כך את זהותה של המדינה היהודית מעל ראשו של העם היהודי.

כדי להחזיר את המנדט לעם, כמו בדמוקרטיה מתקדמת, ובכדי לאפשר לבחירתם של אזרחי ישראל לבוא לידי ביטוי, מפלגת הציונות הדתית תקדם מספר צעדים קריטיים לביצוע התיקון הדרוש במערכת המשפט, אשר יחזקו את מדינת ישראל כדמוקרטיה חיה ומשגשגת.

פסקת ההתגברות

אחת מזכויות היסוד בדמוקרטיה היא הזכות לבחור. העם בוחר את נציגיו לכנסת ולממשלה בכל כארבע שנים (ככה לפחות היינו רוצים שיהיה), כדי שהם יחזקו וינהלו את המדינה בהתאם לערכים ולמדיניות שנבחרו לקדם. ההפיכה השיפוטית שהוביל נשיא בית המשפט העליון אהרון ברק לפני כ-20 שנה, העבירה את זכות המילה האחרונה בקביעת חוקי המדינה מהכנסת לבית המשפט העליון, המרשה לעצמו לפסול חוקים או לעקורם מתוקן.

מה נעשה בכנסת הקרובה כדי להחזיר את הכרעה לבחורי העם?

👉 **כדי שהכנסת תחזיר לעצמה את הריבונות ואת היכולת לנהל את המדיניות לשמה היא נבחרה, נחוקק את פסקת ההתגברות.**

חוק יסוד ההתגברות יאפשר לבית המשפט לבטל חוק של הכנסת רק בהחלטה פה אחד של כל שופטיו לאחר שהשתכנעו שהחוק סותר חוק יסוד שקבעה הכנסת. כמובן שאין סמכות לבית המשפט בשום רוב לבטל חוק יסוד של הכנסת או חוק שהכנסת קבעה לגבי שיחול למרות האמור בחוקי היסוד.

אם בית המשפט העליון קבע כי חוק שחוקקה הכנסת מנוגד לחוק יסוד תוכל הכנסת לחוקק את החוק מחדש לתקופה של 4 שנים.

לאחר 4 שנים, תוכל הכנסת לחוקק את החוק פעם נוספת לתקופה שאינה מוגבלת בזמן. בדרך הזו ישמר הדיאלוג החוקתי בין הרשויות, אולם לבית המחוקקים תשמר המילה האחרונה בהכרעה.

רק בדרך הזו הכוח העם יחזור לנבחרי. לאחר חקיקת פסקת ההתגברות תוכל הכנסת לחוקק מחדש את חוק המסתננים ולהשיב את המסתננים לארצות המקור, לחוקק את חוק הגיסו ולפתור משבר תרבותי-חברתי שנמשך במשך שנים ופוגע בחברה הישראלית, לחוקק חוק גיור ממלכתי ועוד.

פיצול תפקיד היועץ המשפטי לממשלה

היועץ המשפטי לממשלה הוא האיש החזק ביותר במדינת ישראל. בידי נמצאות סמכויות רבות שחלקן מעולם לא הוקנו לו בחקיקה ראשית, הוא קיבל את רוב סמכויותיו עם השנים במסגרת יחסיו עם בית המשפט העליון.

בניגוד לרוב מדינות העולם היועץ במדינת ישראל שאינו נבחר ציבור, מחזיק ביותר מדי כובעים. הוא התובע שמעמיד לדין, הוא מעניק ייעוץ משפטי לשרי הממשלה וגם המייצג הבלעדי של המדינה בבית המשפט.

אין אח ורע בעולם לריכוז סמכויות כה רב, ובפרט בידי של אדם שאינו נבחר ציבור.

אז מה נעשה בכנסת הקרובה כדי להשיב את האמון במערכת אכיפת החוק?

👉 **נפצל בחקיקה את תפקיד היועץ המשפטי לממשלה לשלושה תפקידים, תוך הגדרת הסמכויות בין התפקידים כדי למנוע ריכוז כוח בידי אדם אחד:**

1. **היועץ המשפטי לממשלה**, שיעסוק בייעוץ לממשלה, בסיוע בניסוח חקיקה וכדו'.

2. **התובע הכללי**, שיעמוד בראש מערכת התביעה הפלילית.

3. **מייצג המדינה בערכאות**, שיעמוד בראש מערך הייצוג בתביעות אזרחיות ומנהליות בפני בתי המשפט השונים.

בדרך הזו יבחר הכוח בין מוקדי כוח שונים ובכך ימנע ניגוד אינטרסים בין חלקי התפקיד השונים, יותאמו הליכי המינוי לסמכויות ולתפקידים של כל אחד מנושאי המשרה ויימנע ניגוד העניינים המובנה שבתפקיד. הפיצול שיביא לעבודה מקצועית יותר ולהעלאת רמת אמון הציבור בשירות הציבורי.

במסגרת הפיצול יעוגן בחקיקה גם הכלל לפיו חוות הדעת של היועץ המשפטי לממשלה אינה מחייבת את הממשלה, אלא כשמה כן היא, מייצגת לממשלה ואינה כובלת את שיקול דעתה. כמו כן ייקבע כי מייצג המדינה בערכאות אינו רשאי לכפות את עמדתו על הממשלה או על משרד ממשלתי וייקבעו מנגוני הכרעה במקרה של מחלוקת בין משרדים שונים או בין משרד ממשלתי לבין מייצג המדינה בערכאות.

שינוי שיטת בחירת השופטים

נכון להיום במדינת ישראל, כמו ברוב מדינות העולם החופשי, לשופט קיים כוח משמעותי בו הוא מוסמך על פי חוק לדרון בדיני נפשות, לקבוע נורמות משפטיות ולעצב בפסיקותיו את עולם המשפט. כוחו הכמעט בלתי מוגבל של השופט, מחייב כי דרכי המינוי שלו יהיו שקופים לציבור ויקחו בחשבון את קול הציבור אותו הוא אמור לשרת כשופט.

במצב החוקי כיום, לציבור בישראל ולנבחרי יש כח מוגבל ביותר במינוי שופטים. למעשה הם נמצאים במיעוט בוועדה למינוי שופטים, בעוד שנציגי השופטים ועורכי הדין שאינם מייצגים את הציבור, הם הרוב.

מצב זה הוביל במשך שנים רבות לכך ששיטת מינוי השופטים בישראל סובלת רבות מהיעדר שקיפות ובקרה נאותים של הציבור. דבר שבין השאר גרם לירידה קשה באמון הציבור. כמו כן, המנגון שנשלט כולו על ידי שופטי העליון ולשכת עורכי הדין נמנע בפועל מהפסקת כוונה של שופטים, גם כאשר נמצאו פגמים קשים, ואף פליליים, בהתנהלותם.

לא זו בלבד, אלא שלשופטי בית המשפט העליון המכהנים יש גם זכות וטו בשאלה מי ימונה לבית המשפט העליון. כך נוצר בית משפט הנשלט על ידי קבוצת מיעוט המנציחה את עצמה, ונציגי הציבור שנבחרו בבחירות דמוקרטיות לייצג את האינטרס של הציבור הישראלי, נדרשים לדילים והסכמות בכדי להשפיע על הרכב הרשות השופטת.

ברוב המחולט של המדינות הדמוקרטיות, לרשות השופטת אין כל תפקיד במינוי שופטים ובודאי שלא זכות וטו. לרוב, נבחרי הציבור ברשות המבצעת או ברשות המחוקקת הם הממנים שופטים. בדרך זו קיימים איזונים ובלמים בין הכוחות השונים של שלושת הרשויות והכוח המשמעותי לא נשאר רק המקום אחד, ברשות השופטת.

אז מה נעשה בכנסת הקרובה כדי שמיני השופטים יהיה פשוט ושקוף?

👉 **נשנה את שיטת מינוי השופטים לדמוקרטית ושקופה יותר, בדומה לנהוג בעולם. השופטים ימונו על ידי הכנסת על פי הצעת שר המשפטים, ולאחר שימוע פומבי בוועדת החוקה של הכנסת.**

החזרת הגבלות על זכות העמידה וביטול עילת הסבירות על החלטות של נבחרי ציבור

בעבר, היתה נהוגה בישראל כמו בכל מדינות העולם המתוקנות "זכות עמידה". זכות זו קובעת, כי אדם רשאי לעתור לבית המשפט בעניינים שיש לו נגיעה אליהם, בדרך כלל כאלה שהסבו לו פגיעה ישירה. נפגעת מאת מרשויות המדינה? יש בית משפט שאליו תוכל לפנות ולקבל סעד במקרה ספציפי.

לאחר המהפכה השיפוטית של השופט ברק השתנה המצב. כך נהוג היום, כמובן ללא שום הסכמה בחוק אלא רק על פי פסיקת בית המשפט העליון, שכל אדם המעוניין בשינוי מדיניות, גם בנושא שאינו נוגע לו אישית, יכול לוותר על הצורך לשכנע את הציבור ואת נציגיו בדרכים דמוקרטיות, ולכפות את רצונו על הציבור באמצעות בית המשפט.

לא זו בלבד אלא בנוסף לכך בית המשפט החל לעסוק גם בנושאים שאינם שפטים ואף משנה החלטות של נבחרי ציבור תוך שימוש ב"עילת הסבירות". שלמעשה מחליפה את שיקול הדעת של נבחר הציבור בשיקול הדעת של בית המשפט.

מלבד הבעיה הדמוקרטית שהתנהלותו של בית המשפט מעוררת, פעולות אלה פוגעות באמון הציבור בבית המשפט והופכות אותו לשחקן פוליטי שאינו נבחר.

אז מה נעשה בכנסת הקרובה כדי לסיים את פוליטיזציה של מערכת המשפט?

👉 **נחוקק תיקון לחוק יסוד: השפיטה. שם יוגדרו מחדש עילות הסבירות על החלטות של נבחרי ציבור בכנסת ובממשלה.**

בכך להגביל את "זכות העמידה" לעותרים שיש להם עניין ממשי בעתירה.

חוק היועמ"שים

תפקידו של היועץ משפטי של משרד ממשלתי הוא להיות יד ימינו של השר ולסייע לו בקידום המדיניות שלשמה נבחר על פי המצב החוקי הקיים. במצב כיום, בשל שלל סיבות יוצא שהיועצים המשפטיים נשארים קבועים והשרים מתחלפים. כתוצאה מכך, לעתים, נשכחת החובה הפשוטה המוטלת על הדרג המקצועי לסייע לדרג המדיני הנבחר. לצערינו אפשר למצא בנקל דוגמאות רבות מדי של יועצים משפטיים שהפכו להיות לעומתיים לשר ובכך עשו את ההפך מתפקידם ומחובתם המקצועית.

אז מה נעשה בכנסת הקרובה כדי להחזיר את המשילות לבחורי העם?

👉 **נתקן את חוק שירות המדינה (מינויים), שם נגדיר כי משרתו של יועץ משפטי למשרד תחשב כמשרת אמון לכל דבר ועניין, בדומה למנכ"ל המשרד.**

בכך יתאפשר לכל שר למנות יועץ משפטי כזה הרואה עמו עין בעין את תפקיד המשרד ויסייע לו להביא את מדיניותו בצורה המיטבית ביותר.

חסינות חברי כנסת

עד לשנת 2005 קבע חוק חסינות חברי הכנסת כי לחברי כנסת ישנה חסינות אוטומטית וכדי להסירה יש צורך ברוב בהצבעה בהכנסת. מאז שנת 2005 ועד היום, המצב הוא הפוך. כדי לקבל חסינות מפני העמדה לדין, על חבר הכנסת לבקש בקשה אקטיבית מהכנסת לתת לו חסינות.

על אף שתיקון החוק רצה להביא לחיזוק מעמד הכנסת, מתוך חשש שחסינות חברי הכנסת תנוצל על ידי חברי כנסת ורק מסיבות של רוב פוליטי ימנע הליך פלילי נדרש, למעשה התיקון לחוק גרם לכך שלחברי הכנסת אין חסינות בפועל והם חשים מאוימים מרשויות התביעה, באופן שמונע פיקוח אפקטיבי של הכנסת על רשויות אלה, ובעצם פוגע בתפקידה ומעמדה של הכנסת כמי שמבקרת את פעולות הממשלה.

אז מה נעשה בכנסת הקרובה כדי לחזק את מוסד הכנסת הפיקוח על רשויות המדינה?

👉 **פשוט נחזיר את המצב לקדמותו. נקבע בחקיקה כי חסינות חברי הכנסת עומדת להם באופן אוטומטי אלא אם כן החליטה הכנסת בהצבעה להסיר אותה.**

זכויות בהליך הפלילי – פרי העץ המודעל

הפרת זכויות חשודים ונאשמים, חיפויים לא חוקיים ופעולות המנוגדות להליך ההגון מתרחשים כדבר שבשגרה. נכון להיום, גם הפרה בוטה של הכללים והחוקים שנועדו להגן על טוהר ההליך הפלילי, אינה מובילה לתוצאות כלשהן. גם פגיעות חמורות ביותר בפרטיות, כפיצה לטלפונים או השגת ראיות באמצעות מעצרים לא חוקיים ואף עינויים, לא פוסלות את ההליך הפלילי ובית המשפט רשאי, על פי שיקול דעתו המוחלט, להחזיר שימוש בראיות, גם אם השגנו בניגוד לכל הליך, חוק או דין.

אז מה נעשה בכנסת הקרובה כדי להגן על כל אחד ואחת מאיתנו?

👉 **נקבע בחקיקה כלל ברור וחד לפיו הפרת חוק בידי המשטרה, היחידה החוקרת או התובעת, תפסול את כל התוצרים של אותה הפרת חוק. (כלל פרי העץ המודעל)**

כלל פשוט וחד משמעי כזה ישלול את התמריץ העיקרי להפרת חוק, יגביר את הודאות המשפטית וימנע טעויות והרשעת חפים מפשע.

נציבות התלונות על מערכת התביעה ומייצגי המדינה בערכאות

גופי החקירה והתביעה במדינת ישראל מחזיקים בכוח אדיר ללא כל בקרה או ביקורת אפקטיביים. כיום קיים תפקיד של נציב תלונות אולם הוא אינו מחזיק בידו בסמכויות כלשהן ולהמלצותיו אין כל מעמד חוקי. הוא גם אינו יכול לנקוט בהליכים של העמדה לדין משמעתי או פלילי, גם אם מבדיקת עולים כשלים חמורים ביותר.

אז מה נעשה בכנסת הקרובה כדי למנוע מגופי החקירה התביעה שימוש לרעה בכוח כנגד אזרחים?

👉 **נקים, בחקיקה, גוף עצמאי שאינו כפוף ליועץ המשפטי לממשלה ואינו ממונה על ידו, שיקבל תלונות מהציבור וירכז את הליכי החקירה והעמדה לדין של כל גורמי האכיפה והתביעה. תחת גוף זה תפעל המחלקה לחקירות שוטרים, מברר תלונות נחקרים בשב"כ וגוף זה גם יחזיק בסמכויות החקירה והעמדה לדין של פרקליטים או של מייצגי מדינה בערכאות, בעת הצורך.**

בדרך זו יובטח כי הכוח האדיר אותם מחזיקים גופים אלה לא ישמש לרעה כנגד אזרחים חפים מפשע ויהיה נתון לפיקוח משמעותי שיביא לעליית אמון הציבור בגופים אלה ולעבודה מדויקת יותר מצידם.